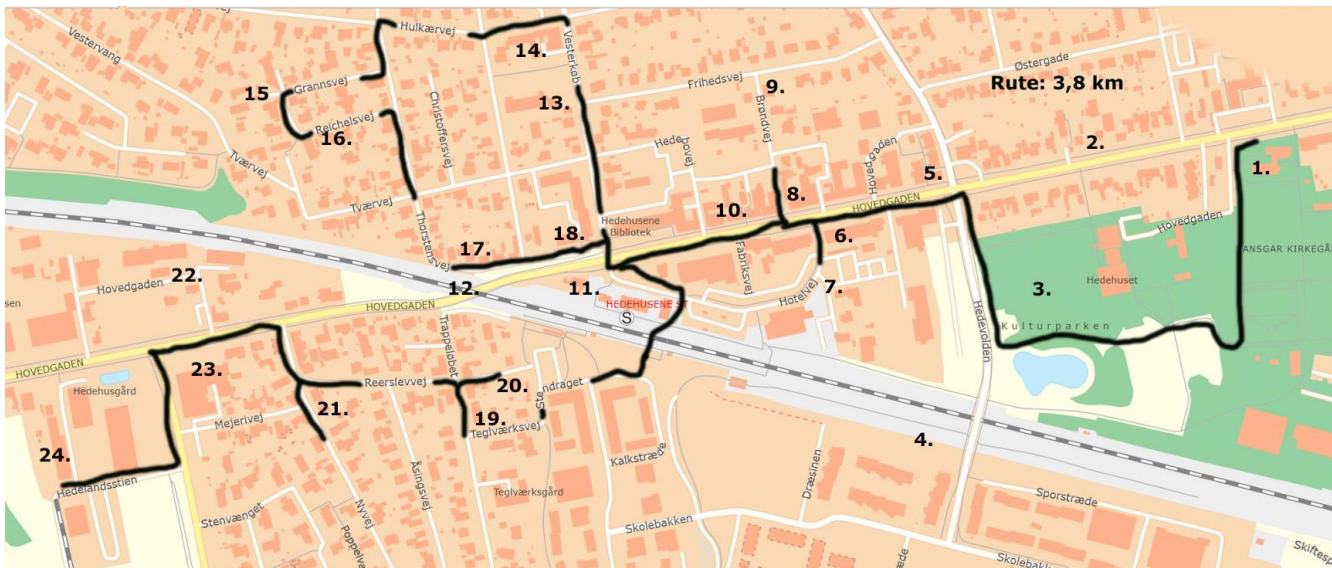




Hedehusene



Det flade, frugtbare og skovløst område mellem *København*, *Køge* og *Roskilde* blev førhen kaldt **Heden**. Det blev skabt, da isen trak sig tilbage for ca. 14.000 år siden. I israndslinjen blev der aflejret grus og ler, der siden kom til at danne grundlag for arbejderbyen Hedehusene. Hele to grusgrave og et teglværk udgravede fra 1890'erne disse råstoffer.

- I **1641** blev *Kongevejen* mellem København og Roskilde anlagt. Den kom til at gennemskære Kallerups marker. *Grannsvej* er en rest af Kongevejen. Ved Grannsvej byggede kongen året efter en kro, *Kongens Hedehus*. Snart efter fulgte 2 andre kroer. De tre kroer blev omtalt som *Husene på Heden* eller slet og ret som **Hedehusene**.

- **1770** flyttede den ene af kroerne ned på en nyanlagt *Roskildevvej* syd for Kongevejen.

- **1847** blev der bygget en **station** i forbindelse med den nye jernbane imellem Roskilde og København, hvor jernbanen skar Roskildevvej.

- **1890'erne-1960'erne** voksede der en **arbejderby** frem med boliger og butikker øst for banen, mens virksomheder og arbejderboliger skød frem vest for banen. Det var landsbyen *Kallerup*, der lagde grund til det meste af Hedehusene, men også de sydlige marker i *Fløng* og de nordlige marker i *Reerslev*.

- I **1960'erne** forvandlede arbejderbyen sig så småt til den **forstad**, den er i dag.

2018 De første huse i den nye bydel; **Nærheden**.

- På denne byvandring kommer du til at se to af de huse, der gav navn til byen. Men byvandringen er især for dig, der har lyst til at gå på jagt efter rester af den gamle arbejderby Hedehusene. Du kommer igennem en kulturpark, hvor du får hele arbejderbyens historie fortalt. Som en ekstra gevinst starter du med at se en af Danmarks ældste runesten.



- Du kan supplere denne byvandring med **Historisk skattejagt for børn og voksne gennem Hedehusene**.

- Start ved Kirken. Du kan tage bus hertil, men der er også en fin parkeringsplads bag Ansgarkirken.



1. Runesten fra 825.

Foran kirken står en af Danmarks ældste runesten. På stenen står der: *Horn-bores, Svide Ættings, Sten*. Vi ved ikke, hvem Hornbores Svide er, men han må have tilhørt overklassen i vikingetiden. Bemærk at der også er et par skålformede tegn på stenen. Det er to helleristninger.

**Ansgarkirken fra 1921**

Kirken bag stenen er opkaldt efter *Ansgar*, fordi han kom til Danmark på den tid, runestenen foran kirken blev til.

Kirken blev tegnet af arkitekt *Fredrik Appel* fra Taastrup. Den blev indviet i december 1921. Den var finansieret af folk i Hedehusene. Det var ikke dem, der bestemte dens placering, da hele to af Kallerups tre bønder havde tilbudt en grund til kirken. Det blev kirkeministeren, der til slut greb ind og valgte den grund, der lå overfor skolen, så kirke og skole lå samlet. Kirken er ikke bygget på en gang. I 1939 blev kirken forsynet med et **tårn**. I 1980'erne med et **menighedshus**.



Altermaleriet er fra 1980 og forestiller *Påskemorgen*. Det er malet af *Niels Winkel*.



I 2004 blevet kirken renoveret af arkitektfirmaet *Nova5* udvendig og indvendig. Kirkens fik flere og større vinduer. Som en stjernehimmel hænges et større antal spot i forskellig højde ned fra loftet. Kirkebænkene er erstattet af *Arne Jakobsens 7'er stole*. 30 rustfrie stålstænger kan flyttes

rundt. Prædikestol og døbefont er specieltegnet til kirken. Alter og knæfald følger korbuens cirkel. Knæfaldet er betrukket med sælskind ligesom 4 brudestole. Alteret er udført i granit.

På den anden side af Hovedgaden ligger byens gamle skole.

**2. Hedehusene Skole 1916-2021**

Skolen blev også til under kraftige sværds slag. Nogle ville have én skole ved *Vesterkøb* midt i Hedehusene og bibeholde skolen fra 1901 i *Baldersbrønde*, mens andre ville have én stor skole midtvejs mellem Hedehusene og Baldersbrønde. Sidstnævnte vandt, og i **1916** åbnede *Hedehusene Skole* med 4 klasser i



stueplan og tre lejligheder for lærerne på 1. sal. Siden er skolen blevet udbygget flere gange.

Skolen lukkede i 2021 og flyttede over i den nye skole, *Læringshuset*, i Hedehusenes nye bydel *Nærheden*.

En dagskole og en fritids- og ungdoms klub holder fortsat til i de gamle bygninger.

*Følg nu stien udenfor kirkens område langs kirkegården. I bunden, hvor stien deler sig, skal du tage stien til højre. Du er kort efter på **Historiestien**.*

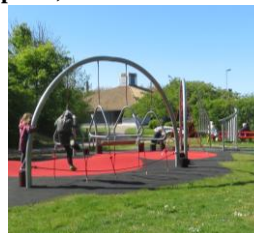


3. Kulturparken

Hedehusene Kulturpark er fra 1989. I 2015 blev den beriget med en oplevelsessti, **Historiestien**. På fornem vis får du Hedehusenes historie fortalt på kæmpe stålplader. En tidslinje viser, hvornår de enkelte virksomheder kom til. Siden gennemgås de. I fliser på stien er der dels en gennemgang af de råstoffer, der førhen blev udgravet her, og dels de byggematerialer man fremstillede her.

Lidt fremme ligger en moderne **legeplads**, hvor børnene bl.a. kan klatre eller frembringe smukke lyde på flere instrumenter.

Bag legepladsen ses **Hedehuset**, Hedehusene kulturcenter. Det er en spændende bygning i postmoderne stil fra 1988. *Hedehuset* består af tre huse.



Farvevalget er symbolsk. De grønne vægge står for den frugtbare Hede. Husenes gule tage er symbol på Hedehusenes to grusgrave, der sammen med *Hedehus Teglværket* dannede grundlag for arbejderbyen Hedehusene.

Kulturparken foran *Hedehuset* har flere spændende skulpturer.



4. Nærheden, en moderne bydel.

For enden af kulturparken, på den anden side af jernbanen ligger Hedehusenes nyeste bydel *Nærheden*. Den ligger på det sted, hvor **Hedehus Teglværket**, der var en af Hedehusenes tre store virksomheder, lå fra 1896-1970. Fra 1902

hed direktøren *Ernst Hartmann*. I 1945 tog hans søn *Peter Hartmann* over. Foruden teglværk, lå her også en betonfabrik, **Spæncom**. Den fortsatte sin drift her indtil 2006.

Nærheden er kommunens bud på en moderne, bæredygtig forstad med vægt på fællesskabet. Bydelen er planlagt med 3.000 boliger, hvoraf nogle er rækkehuse, andre bofællesskaber eller lejligheder. De første flyttede ind i 2018.

I efteråret 2021 åbnede Hedehusenes nye skole, **Læringshuset**, her. Tanken bag skolen er, at der skal være fokus på elevernes indlæring via projektarbejde og kritisk tænkning. Bemærk den flotte nye bro, der fra marts 2020 har forbundet Hedehusene med den nye bydel. Broen er tegnet af arkitekterne *Dissing + Weitling*. Den er 42 m lang og hænges i kabler fastgjort på en 28 m høj pylon.



Gå tilbage til **Hovedgaden**. Du skal nu se nærmere på **Hedehusenes gamle forretningsgade** fra slutningen af 1890'erne. Den begyndte ved Hedehusene Station og sluttede her ved *Kallerupvej*. Gaden lignede med sine små huse langs vejen en typisk forretningsgade i en mindre stationsby.



I dag ligger her forretninger, der tilfredsstiller forstadsbeboernes behov.



5. I hjørnehuset, nr. **484**, var der **sæbehus** (*Tatol*) 1932-1972. I nabohuset, nr. **486**, lå **Hedehusene Biograf** 1924-67. I nr. **488**, der er fra 1910, var der oprindelig en **smedje**.



Længere fremme ses 3 huse, der er malet i nybodergul. Det er typiske huse fra den tidlige stationsbys dage. De to første er fra 1915, det sidste fra 1910. I nr.

490 holdt byens **snedker** og **møbelhandel**, *Christiansen*, til fra 1914 til midt i 1980'erne.



6. Afholdshotellet 1909-34. På modsatte side er de fleste af de gamle huse erstattet med nye. En af vejene hedder **Hotelvej**, fordi der førhen lå et afholdshotel her. Det havde 8 gæsteværelser og en stor teatersal. Hotellet var dengang et af byens to samlingssteder. Fra 1934-57 var det **Folkets Hus**. I 1957 overtog *Hoki* det og nedrev det senere. Hotellet lå, hvor *Netto* ligger i dag. Gå lidt ned ad *Hotelvej*

7. Gammelsøhøj

For enden af vejen ligger en gammel gravhøj, *Gammelsøhøj*, fra bronzealderen. Bemærk hvordan den nye bydel, *Nærheden*, rejser sig bag den



gamle høj, der er områdets ældste levn. Vend om og gå tilbage til *Hovedgaden*.

8. Brugsen 1897-1990.

På højre side i nr. **496** holdt *Brugsen* førhen til. På et gammelt billede fra 1910 er brugsuddeleren parat til at køre ud med varer, mens familien ser til.



Som mange af de andre huse ændrede *Brugsen* udseende, inden den lukkede i 1990. I nabohuset, nr. **498**, hvor *Venus* ligger i dag, holdt **urmager Sofus Olsen** til fra 1897. Husets gavl ses til venstre på det gamle billede i forrige spalte. Da huset blev bygget, lå det i byens udkant. På 1. sal var der senere telefoncentral.



9. Vandtårn fra 1906

Gå lidt ned ad *Brøndvej*. Her vil du få øje på et tårn, der rager op. Det er det ene af Hedehusenes 2 gamle vandtårne. Dette er fra 1906 og var en del af *Østre Vandværk*. (*Vestre Vandværk*, se punkt 22)



10. Købmandshandel 1890-60 (*Hovedgaden 502*).

Da man omkring 1890 tillod købmandshandler udenfor købstæderne, fik Hedehusene en købmandshandel. Fra 1905-30 hed den *V. Saust Købmandshandel*. I 1925 byggede *V. Saust* nabohuset til sin søn, der en årrække havde en **boghandel** her. Gå evt. ind i *smøgen*, *Hovedgaden 508*, mellem de to huse. Her ligger et gammelt hus fra 1877. Det siges, at det er bygget af materialer fra en af de gamle skoler i *Fløng*.

Det røde hus (*Hovedgaden 437A*)

Det røde hus på den modsatte side af gaden, hvor *Bollinis* holder til, ser gammelt ud, men det genopført i 1991. Det lå oprindeligt nær det sted, hvor mindsten over Hedehusene station står i dag.



11. Hedehusene Station fra 1847. Den **første station** blev anlagt i **1847**. Den kom til at ligge, hvor den nyanlagte jernbane skar *Roskildevej*.

I **1873** fik Hedehusene sin **anden station**. Den lå lidt vest for den nuværende station på det sted, hvor det hvide hus nær viadukten ligger.



I **1917** fik Hedehusene sin **tredje station**. Det er den bygning, der ligger her i dag. I stueplan var der dengang billetkontor, bagageekspedition og ventesal. På første sal bolig for stationsarbejderne. Hedehusene Station var pga. byens virksomheder den sjette største godsstation i Danmark i 1930'erne og eksporterede 255.000 tons gods pr. år. Hedehusene Station har i dag flere afgange end tidligere, men den gamle stationsbygning er taget ud af funktion.



Det hvide hus (*Hovedgaden 437D*) er fra ca. 1920. Det er tegnet af arkitekt *Fredrik Appel* og var tidligere **stationsforstanderbolig**. Det ligger, hvor den anden station førhen lå.



12. Viadukten De første 70 år var der en bom over vejen, der standsede trafikken, når toget kom. I **1918** blev der gravet ud til en

viadukt under jernbanen, så bilerne ikke længere skulle standse, når der kom et tog.



Gå op ad *Vesterkøb*.



13. Hedehusene Forskole 1907-1954 (*Vesterkøb 15*). *Hedehusene Forskole* holdt til i det røde hus. Der var klasseværelse i stueétagen og beboelse for læreren

på 1. sal. Vejen hed pg.a. skolen fra 1907-67 *Skolevej*. Siden holdt kommunens ældste til her i en årrække, da huset fungerede som *Pensionisternes Hus*. I dag er det privatbolig.





14. Kallerup Mejeri 1909-1930'erne
(Vesterkøb 19). Kallerup Mejeri var et privat mejeri, der var anlagt af en af bønderne fra Kallerup.

Gå til venstre og gå op af Hulkærvej. Gå længere fremme ned ad Thorstensvej (anden vej på venstre hånd). Fortsæt hen til Grannsvej, der ligger på højre hånd. **Grannsvej** er en lille rest af **Kongevejen**, som Christian IV anlagde i 1641. Det var omkring denne vej de tre første huse, eller kroer, på Heden blev lagt, der gav navn til byen; *Hedehusene*. Rester af to af dem kan du se i dag, mens den tredje, *Kongens Hedehus* fra 1642 lå *Tværvej 1*. Den er nedrevet. Kroerne var alle tre smugkroer indtil 1733, hvor de fik privilegie til at holde kro.



15. Nordre Hedehus
(Grannsvej 12A)
Der, hvor der i dag ligger et stråtekt hus, lå der fra **1702** en

firlænget kro. Den blev kaldt *Nordre Hedehus*, fordi den lå nord for *Kongevejen*.

16. Mellemste Hedehus

(Reichelsvej 1).

Mellemste Hedehus var fra **1682** en firlænget kro. Kroen lå syd for *Kongevejen*, der hvor der i dag ligger et smukt hvidt stråtekt hus. Fortsæt ned af Thorstensvej.



17. Hedehusenes første handelsgade.

I nogle af husene *Thorstensvej 16* til 6 åbnede de første butikker i Hedehusene, inden de flyttede ned på Hovedgaden. I nr. **16** holdt **Urmager Olsen** til fra 1892-97, inden han flyttede til Hovedgaden 498 (se punkt 8). I nr. **12** holdt **Bager Larsen** til fra 1887, inden han i 1897 flyttede ned på *Hovedgaden 433* (huset er nedrevet i dag). Begge huse, nr. 8 og 6, er fra 1900. I nr. **6** holdt **en lille købmand** førhen til.



18. Hedehus Kro 1881, en jernbanekro.

Hedehus Kro var tidligere arbejderbyens andet samlingssted. Kroen blev opført i 1881 af en af gårdejerne fra Kallerup. Han

anlagde *Vesterkøb*, så han havde en direkte vej fra hans gård, *Hulkærgård*, til kroen. Af denne grund hed vejen før 1907 *Jens Pæ'sens Krovej*.



Gå over til stationen. Til venstre for stationsbygningen er der en tunnel. Følg den. Den munder ud i den nye bydel *Nærheden*, hvor **Hedehus Teglværker** førhen lå. Bemærk de mange nye boliger og følg vejen til højre. Den hedder ikke overraskende **Teglværksvej** og munder ud i **Reerslevvej**.

19. Reerslevvej. På venstre hånd (*Reerslevvej 25-29*) ses den tidligere **direktørbolig**. Her boede familien *Hartmann* (se punkt 4), der i 2 generationer var direktør for **Hedehus Teglværket**. I dag er familien fraflyttet, og teglværket har lagt grund til bydelen *Nærheden*.



Mange af de andre boliger på *Reerslevvej* var gamle **arbejderboliger**. *Reerslevvej 21 og 23* er fx 2 arbejderboliger fra 1902. I nr. 19 holdt en **barber** førhen til, mens en **bager** holdt til i nr. 18

Drej til højre og gå lidt fremme et smut ned ad *Godsbanegade*.

20. Betania, et missionshus 1911-1979

(*Godsbanegade 2*). Her holdt Indre Mission til fra 1911 til 1979. Før Ansgarkirken blev bygget i 1921, blev der af og til holdt gudstjenester her.



Vend om og fortsæt lige ud ad *Reerslevvej*. Drej længere fremme til venstre og gå kort op ad *Nyvej*.



21. Nyvejs arbejderboliger og vandværk

Bemærk de mange pæne arbejderboliger, der ligger på *Nyvej*, hvoraf de fleste har navne fx *Krogsly* fra 1908 (*Nyvej 4*) og *Kastanjebo* fra 1906 (*Nyvej 6*). Huset (*Nyvej 5 A*) adskiller sig fra de andre. Det er Hedehusenes andet **vandtårn** fra 1907 (*Vestre Vandværk*).

Gå til bage til *Reerslevvej*. Kort efter munder vejen ud i *Hovedgaden*. Gå til venstre.



22. Kaffesurrogatfabrikken Danmark 1916-1971.

På den anden side af vejen ses nogle store fabriksbygninger. Her lå kaffesurrogatfabrikken *Danmark* fra 1916 til 1971. I

1930'erne producerede Danmark 4.000 pund tilsætningskaffe dagligt. Dengang kæmpede de med fabrikken *Richs*. Fra *Danmark* lød deres slogan i 1930'erne: '*Det er Danmark, der dur!*' Straks svarede konkurrenten *Richs*: '*Det er Danmark, der dur, men Richs man brur*'. Efter lukningen i 1971 flyttede andre virksomheder ind i de gamle fabriksbygninger.



23. Hedelykke Mejeri 1888-1990

Lidt fremme ses nu *Hedelykkes* gamle bygninger. Det var et andelsmejeri fra 1888-1990. Indtil 1960 producerede det hovedsagelig smør. I 1960'erne blev produktionen omlagt, så det fremover satte på produktion af mælk, indtil mejeriet lukkede i 1990. I 1931 blev det ombygget. I en tilbygning holdt **Fiona Rygeost** til fra 1931 til 73.

Drej længere fremme til venstre og gå op ad *Branhøjgårdsvej*. Gå over gaden og gå op til *Hedeland*.



24. Hedehusgården

Hedehusgården kan trække tråde tilbage til de tre huse, der gav Hedehusene navn, for efter anlæggelsen af *Roskildevej* i 1770'erne, åbnede en af kroerne i 1787 *Hedehusene Kro* her. Selve kroen, der var en firlænget gård, lå dengang på den anden side af *Roskildevej*, mens kroens rejsestalde lå, hvor Hedehusgården ligger i dag.



Hedehusene Grusgrav og Skærvfabrik 1892

I 1892 købte *P. Madsen* Hedehuskroen. Den gamle kro blev revet ned og Hedehusgården blev opført i 1900. Marken bagved blev fra 1892 omdannet til **Hedehusene Grusgrav og**

Skærvfabrik, hvor man udgravede det grus, der havde ligget her siden istiden. Med denne grusgrav og skærvfabrik var grunden lagt til arbejderbyen Hedehusene. I 1970'erne var gruset udgravet, og området lå hen som et månelandskab. I 1976 fik Hedehusgårdens rideklub sine nuværende stalde. I 1978 blev I/S **Hedeland** dannet, der opkøbte jorden og anlagde et rekreativt område. Et storslået tilskud til den nuværende forstad Hedehusene med skibakke, amfiteater, smukke cykelstier, søer, hvor man kan fiske etc.

Gå hen til **Hedelands Veteranbane**. Der står nogle tipvogne og en mindesten over *P. Madsen*. Måske er du så heldig, at toget går, ellers kan du nyde området. God tur!



Har du fået lyst til at se nærmere på kommunens andre stationsbyer, eller på nogle af dens 14 landsbyer så scan denne QR-kode.

